

20
Ганна Юрчакова, ^{мандрівного}
артистка Львівського ~~українсько-~~
~~го~~ театру товариства "Українсь-
ка "бесіда"

ЛЕСЬ КУРБАС НА СЦЕНІ ГАЛИЧИНИ

І. У ЛЬВІВСЬКІМ ТЕАТРІ (спогоди).

Львівський театр під художнім керівництвом Йосифа Стадника в другій половині грудня 1911 року перебував на гастролях у Тернополі. Наша трупа показувала тоді нові вистави "Ливий труп" Льва Толстого і оперу "Рексолана" Дениса Січинського.

Одного дня всі, як завжди, походились о десятій годині на репетицію вистави "Маруся Богуславка" Старицького. Ми чекали на своїх місцях початку і дії. Але на наше здивування Йосиф Стадник не починав роботи, а ходив по залі будинку "Міщанського братства"; щохвилини поглядав на годинник. Догадатись було легко, що наш директор когосі чекає. Тут відчиняються двері - і в зал зайшов молодий чоловік, високий, стрункий з буйним чорним волоссям. Незнайомець підійшов до Стадника і чемно привітався. Між ними велась розмова, але її на сцену не було чути. Тільки по енергійних рухах рук Стадника можна було зрозуміти, що велась серйозна, ділова розмова. Актори сиділи на сцені, кожен чекав свого виходу. ~~вибухнула~~ Катерина Рубчакова грала тоді Марусю Богуславку, Василь Петрович-Софрона, Йосиф Стадник - султана Гірея, а я Лесю.

Перед репетицією виходить на сцену Стадник із невідомим чоловіком і повідомляє: "Знайомтеся, наш молодий

деб'ютант Олександр Курбас, син відомого актора Яноича. На сьогоднішній вечірній виставі замість мене він зіграє Гірея у "Марусі Богуславці"...

Всі привітались з Курбасом і гильно його оглядали. Почалась репетиція. Кожен з нас з особливою цікавістю слідкував за молодим деб'ютантом. Наше несподіване здивування було задоволене після перших реплік Курбаса-Гірея. Він вів роль султана вміло, знав добре текст своїх діалогів. І ми зрозуміли: деб'ютант прийшов на першу репетицію з підготовленою ролю.

Ввечері вистава "Марусі Богуславки"... Лесь Курбас загримувався, підчепив маленьку чорну борідочку і прийшов "султаном" за куліси. Хоч і Стадникові добре imponувала ця роль, але "Молодий султан" Курбас блискуче провів свій деб'ют і був нагороджений оплесками глядачів. Катерина Рубчакова була дуже задоволена із свого партнера і пізніше радо виступала з Лесем у провідних ролях драм. Курбас вже з першого деб'юту полонив всіх своєю високою культурою гри, створенням таких образів, що заставляли глядача мислити. Вимогливий завжди, Стадник позитивно оцінив деб'ют Леся Курбаса і прийняв його в наш мандрівний колектив.

У січні 1912 року наш театр був уже в Бородах, а в лютому - виступали перед львівським глядачем. Далі наш шлях йшов через Самбір, Стрий та інші міста убогої Галичини. Молодий Лесь Курбас поволі привикав до нашого "циганського життя". Ми всі його полюбили як чудову людину і широго товариша. Я не пам'ятаю такого випадку,

щоб Курбас мав якісь неприємності з акторами. Він не пив, не курив. Завжди був винятково точний у своїй акторській праці, якій віддавався повністю. Особливо Лесь відчував людське горе, де міг, порадив, допоміг. Шлях Курбаса, як молодого початкувчого актора, починався не із епізодичних ролей, як це завжди буває у новачків сцени. Він зразу ввійшов у серйозний репертуар, грав провідні ролі майже у кожній новій п'єсі. В хорі співав мало, не танцював.

У п'єсі "Ой, не ходи, Грицю..." Курбас грав Потапа, але мало, бо в більшості цю роль виконував Іван Рубчак, який мав добрий голос. Пригадую, що в другій дії "Гриця" пісню "Ой, у лузі та й при березі" за Курбаса співав ~~Філарет~~ *Філарет* актор Даньчак. Через те, що "Гриць" мав співа-ти багато пісень, то Лесь не грав цієї ролі. Потапа Курбас грав по-своєму, на відміну від інших. Знаю, *як* відомий мистецтвознавець Філарет Колесса, побачивши Потапа у трактуванні Курбаса, відзначав цей образ і предбачав велике майбутнє молодому акторові.

Пригадую собі, як режисер Степан Чарнецький літом 1913 року поставив вперше у Сокалі п'єсу "Дядя Ваня" Чехова. Я грала Сою, Рубчакова-Олену, Курбас-лікаря Астрова, Коханенко-Ваню, а Рубчак-Телегіна. З Лесем було дуже легко працювати. На сцені він вів себе природно. Якось зручно пішла з ним розмова наша у сцені біля буфету в другій дії "Дяді Вані", то здавалось мені, що ми говоримо в себе вдома. Ми всі, а особливо Катерина Рубчакова, були задоволені, що маємо такого партнера як Лесь у своїй праці.

Курбас грав у п'єсі "Живий труп" роль молодого адвоката. Це була маленька роль, але Лесь вийшов у ній дуже симпатично. Йому дісталася ця маленька роль тому, що коли він прийшов до складу, то всі ролі уже були розподілені. Юрчак грав Федя, Стаднікова-Лізу, Стадник-Віктора, Рубчакова - Машу.

У п'єсі Чехова "ДЯДЯ ВАНЯ" Курбас грав АСТРОВА. Рубчакова-Єлену. Мені запам'ятались дві сцени з цієї вистави. Перша - це розмова Астрова з Єленою про Соню.

Аристов-Курбас казав: Хіба Ви не знаєте, чого я так часто приїжджаю сюди? Кохана моя! І тут Лесь глянув їй пильно в очі і міцно затиснув зуби. Відчувалось, що в цей момент Лесь забув про те, що він на сцені, в нього було тоді глибоке суб'єктивне переживання. Це зрозуміли, очевидно, тільки актори, які знали про відносини між цими двома акторами..

Друга сцена - це сценка в останньому акті

Астров-Курбас каже Вані: "Віддай, віддай, кажу тобі! Ти взяв з моєї сумки пляшечку морфії! Не відступлюся, поки не віддаси!" І тут Курбас вже зовсім другий, рішучий, впертий.

У п'єсі "НА ДНІ" Курбас майстерно виконував роль Васьки Попіла. Стаднікова грала Наташу., а Юрчак - Луку.

У п'єсі "ВІЙ" Курбас грав Сотника, батька панни. Буйне волосся, сивий вус. Входяв в кімнату, де в домовині лежить його мертва дочка, Хода повільна, зупиняється, Курбас робив довгу паузу - всім було зрозуміло, що це прощання. Лише потім починав говорити голосом повним сліз. Ця сцена у Курбаса виходила дуже природною, до глибини душі зворушливою.

В інших ролях своїх Курбас дуже часто не поспішав з словами, мімікою, особливим поглядом, чи жестом він надавав ролі глибокого значення. Можна було зрозуміти його думки, його ставлення до даного персонажу чи життєвого явища. висунутого драматургом

Літом 1913 року у Кам"янці-Струмилівій/ тепер Кам"янка-Бузька/ наш театр поставив у новій, позацензурній редакції і новому акторському складі "Украдене щастя" Івана Франка. Над виставою дуже багато працювали і вона стала етапною для даного театрального сезону. Успіх "Украденого щастя" був колосальним і це мало корисний вплив на дальшу роботу нашого театру. Запорукою успіху була добра obsada ролей: Рубчакова грала Анну, Курбас- Михайла, Юрчак створив неповторний образ Миколи, а Осиповичова була незамінною Настею.

Леся Курбас у ролі Михайла Гурмана був неорівняний. Перед ним я бачила не одного виконавця цієї ролі, грав її добре і Йосиф Стадник, але жодного із них не можна порівняти із Курбасом. Кожний рух Леся, кожна репліка, кинена ним у зал, збуджувала думку у глядача, захоплювала всіх. Леся Степанович був гарний, високий і сильний мужчина. В тій ролі був вельми чудовий. Здавалось, що Франко спеціально для нього написав такі слова Анни: "І боюсь його, і жити без нього не можу". Та й сильний же він... здається вола за роги вхопить і об землю кине".

В моїй пам"яті добре збереглись окремі сцени з п"еси на три дні "Чорт і жінка"..... В ній виступали тільки три особи: старий, похилий чоловік / Стадник/, його молода і кокетлива жіночка/ Стадникова/ і молодий, красивий прикордонник/ Леся Курбас/. У цьому водевілі прикордонник так цікаво вів свою роль, що навіть наші актори ним захоплювались.

Йосиф Стадник ставив п'єсу " Осіння бур'я".

Головні ролі в ній грали Лесь Курбас і Катерина Рубчакова. Збереглась по сьогодні поштова фотолистівка випущена нашим театром під час гастролей у Кракові, на якій знята сценка: Рубчакова прилякла, тримає за руку Лєся і ніжним, болючим тоном благає його " Подивися, яка я бідна, а ти не дивишся ..."

В " Осінній бурі" була роль маленької дівчинки. І Стадник просив ~~вину~~, щоб моя дочка Соня, що мала сім літ, виступила на сцені. Я погодилась і готувала свою милу артистку. Моя Соня дуже радо вивчала роль. Прийшов вечір, у якому йшла прим'єра. Я пішла в театр, щоб подивитись, як поведе себе на сцені моя дочка. Йде вистава. На сцену виходить мила дівчинка, одягнена в обідраний лахман. Вона підходить несміливо до стола, витягає з подертої кишені гроші і просить: " За два сальди дайте хліба!". Цю сценку спостерігав з цікавістю Лесь Курбас, що був зайнятий у виставі і стояв за кулісами. Коли моя дочка зійшла із сцени, то Лесь взяв її за кулісами на руки, приніс у жіночу гардеробу і сказав: " Ось, маєте малу артистку Соною Юрчакову! Деб'ют її пройшов як не можна краще.." Він витягнув з кишені корону і дав Соні: " Ось твій гонорар, Сонечко!"

- Нащо ви, Лєсю, даєте дитині гроші, їй не треба.

- Хіба у вас їх так багато? - переконувала я його.

- А мені можна, - каже Лесь, - бо це моя учениця.

І, зрештою, не турбуйтеся, чи у мене повна кишеня. Хіба в грошах справа? - продовжував він. Курбас усміхнувся, ввічливо всім вклонився і вийшов з гардероби.

Лесь дійсно був першим учителем моєї Соні, готував з нею матеріал за перший клас. Він приходив все в обідню пору і вчив Сою. Грошей від нас не хотів брати. Я часто його запрошувала до сімейного обіду на квартирі, він не відмовлявся. При обіді сипав мені комплементи, що все зготовлено смачно. Соня здавала за перший клас в Кам'янці-Струмилівій, перед вчителем у школі. Присутні з нею були мій чоловік Василь Юрчак і Лесь Курбас. На "іспиті" Соня відповідала добре, навіть співала. І Лесь був дуже задоволений з своєї учениці. Взяв її за руку і повів у місто. Там купив Соні дитячу книжечку, на якій зробив пам'ятний запис: "Моїй малій учениці! Від Олександра Курбаса, 1912 р." Та книжечка, довго зберіглася в нас, але воєнна хуртовина замела її сліди.

Лесь Курбас - це був великий вроджений талант. Особливо на кожному кроці, в побуті і на сцені, в нього виявлялася інтелігенція, спокій і зрівноваження. Дирекція театру і режисери поволяли Лесь і прислухались до його порад. Не раз я бачила, як Степан Чарнецький вів з ним довгі розмови перед постановкою нових вистав. Безперечно, радився в деяких питаннях, бо сам Чарнецький, як режисер, не визначався особливими творчими знахідками. Йосиф Стадник також наділяв Курбаса серед інших акторів, наділяв його провідними ролями, стежив за його творчим ростом.

У Лесь була чудова риса: уміння вести себе у колективі і жити з всіма у дружбі. Близько він дружив із молодим Амвросієм Бучмою, часто вони виступали разом

у дуетних ролях п'єс. Лєсь хоч прийшов пізніше в театр, ніж Бучма, але грав головні ролі. Пригадую, що в "Украдену щасті" Курбас грав Михайла, а Бучма - в третій дії виступав у ролі сільського парубка. Хоч, правда роль Бучми була незамітною, але він її так природно показав, що всі були ним захоплені.

У Львівському мандрівному театрі Курбас працював під режисурою Й. Стадника до травня 1913 року. Пізніше під художнім керівництвом С. Чарнецького та інших режисерів він виступав аж до розпаду театру в перші дні імперіалістичної війни 1914 року. Для нас Лєсь Степанович був великим мрійником. Всі заповідали йому велике майбутнє у сценічному мистецтві.

х х х

Львів, 16. III. 1965 р.

Львів вул. Рілатова 10 кв 5

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882